

13.5.2013
Anne Alalantela
Tampereen ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma

TUTKIELMA

Liha maalauksessa

*Mikä on lihan merkitys asetelmassa ja laatukuvassa
1550 - 1600 lukujen taiteen teurastuskuvissa, ja onko teho-
tuotannolla vaikutusta 1900 - luvun lihamaalauksiin?*

LIHA MAALAUKSESSA

Taiteellinen opinnäytetyöni on sarja maalauksia joiden aiheena on liha. Opinnäytetyöni kirjallinen osio käsittelee 1550 – 1600 – lukujen maalauksia, joissa esiintyy teurastettuja eläimiä, riistaa ja tuotantoeläimiä, joiden tutkiminen on ollut lähtökohtani taiteelliseen työkentelyyni. Mitä liha merkitsee vanhoissa maalauksissa? Millaisia heijastuksia muuttuneesta eläintuotannosta näistä maalauksista voi löytää? Aikaisemmista vuosisadoista poiketen 1900 – 2000 luvuilla tehotuotannon synty on vieraannuttanut ihmiset lihan alkuperästä.

Kaupoissa oleva liha on pitkälti jalostettua ja valmiiksi paloitetua. Tämä näkyy omista lihamaalauksissani siten, että kokonaisten ruhojen ja riistaeläinten sijaan olen maalannut lihapaloja.

1550 – 1600 lukujen laatukuvamaalauksiin piilotettiin moraalisia viestejä, joiden sisältö yleensä koski kristillisiä arvoja tai varoituksia liiallisista aistinautunnoista. Asetelmamaalauksessa ruuat ja eläimet ovat toimineet symboleina esimerkiksi vauraudelle tai muistuttaneet memento mori –aiheina kuolevaisuudesta.

Verrattuna nykypäivän maalauksiin, vanhoista maalauksista puuttuu eläinten kohteluun kohdistuva kritiikki.

MEAT IN PAINTING

What is the meaning of meat in still - life and genre painting in pictures of slaughtered animals, from the 1550s to the 17th century, and has factory farming had an influence on paintings of meat in the 20th century?

My thesis work is a series of paintings of meat. The literary part of my thesis deals with paintings of slaughtered animals, game, and production animals. Studying these paintings has been one of my baselines in the artistic process. What is the meaning of meat in old paintings? What kind of reflections does the changing of animal production bring out?

As a difference from the earlier centuries, farm factoring has separated man from the origins of meat in the 20s. The meat in markets is highly processed and cut into pieces. I have shown this in my works by painting pieces of meat instead of whole carcasses and recognizable animals.

In the genre paintings of the 1550s to the 17th century, moral messages were often hidden in the scenes. Their contents was generally about Christian values, or warnings towards earthly pleasures. In still - lifes food and animals stood, for example, as symbols of wealth, or as reminders of mortality as memento mori - issues.

Compared to the paintings today, old paintings lack for criticism about the treatment of animals.

SISÄLLYS

- 1. Johdanto*
- 2. Tehotuotanto, eläinten syöminen ja taide*
- 3. Yksilöllisyys vs. Muodoton liha*
- 4. Laatu kuva, asetelma ja maisema 1550 -1700 lukujen Hollannissa*
 - 4.1. Laatu kuva*
 - 4.2. Asetelma*
 - 4.3. Maisema*
- 5. Pieter Aertsen*
- 6. Annibale Carraccin teurastamo*
- 7. Liha ja kuluttamisen kritiikki*
- 8. Mitä liha merkitsee maalauksissa, ja miten eläintuotannon muutos on heijastunut maalaustaiteeseen?*
- 9. Tahdomme paratiisiin*

I. JOHDANTO

Tutkielmani käsittelee taiteellisen opinnäytetyöni lähtökohtana olleita maalauksia ja ajatuksia.

Käyn lyhyesti lävitse Jonathan Safran Foerin ajatuksia eläinten syömisestä ja tehotuotannon syntyä. Pohdin eläimen muuttumista lihaksi ja tappamisen piilottamista, sekä selkeimpiä muutoksia kuolleiden eläinten maalaamisessa 1500 –luvulta 2000 – luvulle. Kerron laatukuvan, asetelma-maalauksen ja pastoraalimaalauksen lajityypeistä, joissa esiintyy ruuaksi tarkoitettuja eläimiä elävinä tai lihan olo-muodossaan.

Pohdin ihannetta, tässä tapauksessa liittyen ihanteelliseen eläintuotantoon tai maailmaan, josta eläinten syöminen on lopetettu. Nostan esille maalauksia, joissa liha, teurastaminen ja kuolleet eläimet ovat tärkeässä roolissa ja vastaan kysymykseen, mitä nämä vanhat maalaukset merkitsevät.

Kirjallisena inspiraation lähteenä ja näkökulmani suuntaviivoina ovat olleet Jonathan Safran Foerin "Eläinten syömisestä", (2010), toimittaja Elina Lappalaisen "Syötäväksi kasvatetut"(2012) ja kognitiivisen uskontotieteen professori Jani Närhen kirja "Paratiisien synty" (2009). Olen tutustunut pääosin Alankomaiden asetelma -, laatukuva -, ja maisemamaalauksen historiaan ja tulkintoihin.

Taiteellinen opinnäytetyöni on sarja maalauksia joiden teemana on lihatiski. Pääteokseni "Paratiisi" on asetelma lihasta, joiden taustalle olen maalannut maiseman. Pastoraali – idylli on maalauksessani muuttunut nykyajan eläintuotannon hengen mukaiseksi. Paimenen poissaolo kuvaa sitä, miten eläinten tuotanto on suljettu tehtaisiin, ja yhä harvempi ihminen tietää niiden kasvattamisesta mitään. Jäljellä maalauksessani on valintamyymälän lihatiskiä mukaileva asetelma, jossa näkyvillä on tuotannon loppu-tulos; valmiiksi paloittelut lihatuotteet.

Tehotuotantoa on kritisoitu julkisudessa eläinten hyvinvointiin ja ympäristöhaittoihin liittyvien ongelmien vuoksi. Ajatukset paremmasta maailmasta liittyen juuri eläintuotantoon puhuttelevat monia - olipa se maailma eläinten maksimaaliseen hyvinvointiin keskittynyt tehdaskoneisto tai kasvissyöjien maailma.

Kuva: Anne Alalantela "Paratiisi" 2013, 200 x 120, öljy kankaalle

2. TEHOTUOTANTO, ELÄINTEN SYÖMINEN JA TAIDE

Jonathan Safran Foerin mukaan syöminen ei ole vain ruokaa; se on lisäksi tarinoita, mielikuvia, uskomuksia, tunteita ja myyttejä. Hän kertoo esimerkiksi suostuvaisuuden myytistä, eli eläinten ja ihmisten "vaihtotalous"-ajattelusta, jossa eläin antaa henkensä vastalahjaksi ruuasta ja suojasta. Myytti on vanhaa perua, mutta elää edelleen. Foerin kirja "Eläinten syömisestä"(2010) poikkeaa tavanomaisesta eläinaktivismin kirjallisuudesta siinä, että Foer ottaa mukaan lihan syömisestä sosiaaliset ulottuvuudet. Hän kertoo muun muassa ajatuksistaan isänä; tarjotako lapselleen tehotuotettua lihaa, ja millaisia suullisia ruokaan liittyviä kertomuksia hänen suvussaan on isoäidin nälänhädän kokemusten kautta. Foer kuvailee tuotantoeläinten oloja ja tehotuotannon ympäristöongelmia Yhdysvalloissa. Hän esittelee aiheeseen useampia näkökulmia; niin tehotuottajan, eläinoikeusaktivistin kuin pienemmänkin lihantuotantofarmarin puheenvuorot.

Foerin mukaan tehotuotannon synty on ollut monivaiheista. Lyhyen ajan sisällä tapahtui toisiaan tukevia kehitysaskelia. Vuonna 1926 amerikkalainen kotirouva keksi, että kanoja voi sulloa pieneen tilaan kymmenien asemesta tuhansia. Samaan aikaan rehulaadut muuttuivat ravinteikkaammiksi, mikä auttoi kanojen selviytymistä. Suomeen tehotuotanto saapui patterikanaloiden muodossa 1960.

Tehotuotanto on siis ilmiönä varsin nuori, ja viimeiset 50 vuotta se on paisunut nykyiseen mittakaavaansa. Maatiloja on vuosi vuodelta vähemmän, ja jäljelle jäävät tilat muuttuvat suuremmiksi. Muutosten myötä myös keskustelu eläinten tietoisuudesta sekä moraalisesta arvosta on syventynyt, varhaisempien aikojen vegetarianismin ja eläinsuojelun aatteista monimuotoiseksi tutkimukseksi ja kirjallisuudeksi. Maalaustaide on kautta aikojen heijastanut oman aikansa moraalialia ja ihanteita ihmisyydestä – miten eläimiin suhtautumisen moraalinen puoli tulee esille?

Eläinten oikeuksia puoltavat tahot muistavat aina mainita kuuluisiksi kasvissyöjiksi Leonardo Da Vincin, Leo Tolstoin, Rubensin – ja monia muita historiallisesti merkittäviä

henkilöitä. Rembrandtista, joka on maalannut teoksen "The slaughtered ox"(1655), sanotaan että hän oli hyvin eläinrakas ja vältti lihaa. Kirjassa "Rembrandt's universe" Gary Schwartz kiinnittää huomion teurastetun härän taustaan, jossa tytön pää kurkistaa ovesta antaen teokselle oman kyseenalaistavan lisänsä. Schwartz ei poissulje mahdollisuutta, ettei Rembrandtilla olisi ollut moraalisia tunnontuskia eläinten tappamisesta, koska vegetarianismin periaatteet levisivät 1600 – 1700 luvuilla seurailen Erasmus Rotterdamilaisen jalanjälkiä. (s.271) Maalaustaide on kuitenkin harvakseltaan ollut suoraan aihetta kommentoivaa.

Tehotuotanto on monista ongelmistaan huolimatta nerokas tapa tuottaa lihaa niille jotka sitä syövät. Halpaa lihaa on länsimaisten köyhien ulottuvilla, eikä sellaista ravinnon puutetta tunneta, mitä on maailman köyhissä valtioissa. Amerikkalaisen tehotuottajan puheenvuoro Jonathan Safran Foerin kirjassa valaisee asiaa. Hän sanoo vastakommentiksi eläinoikeusaktivisteille, joista useimmat haluavat lopettaa eläintuotannon kokonaan, ettei maailman kaikkia miljardeja ihmisiä ruokittaisi luomutuotannolla. Vaikka kuinka haluaisi, ihmiset eivät lakkaa syömästä lihaa. Ihmiset haluavat syödä lihaa, ja tuottajat tuottavat sitä.

Kuva: Anne Alalantela "American dream" 2012
75x75cm öljy kankaalle

3. YKSILÖLLISYYS VS. MUODO- TON LIHA

Vieraantumien eläinten kasvattamisesta on johtanut siihen, että ainoa mitä siitä näkee, on valmiiksi paloitetu tuote. Eläimen muuttuminen lihaksi tehdään näkymättömäksi. Teurastamoissa ei saa kuvata, kaupoissa myytävät tuotteet ovat tunnistamattomia palasia ja ruuilla on hauskoja ja houkuttelevia nimiä kuten nugetit, nakit, kinkku tai fileepihvi. Suomessa liha harvemmin esitetään kokonaisina eläiminä, esillä ei ole lampaanpäitä tai pieniä kokonaisia porsaita kuten muualla Euroopassa. Vain joistakin osista tulee mieleen alkuperäinen eläin. Kun edetään esimerkiksi jauhelihaan, tai valmislihatuotteisiin, eläimestä kuljetaan vieläkin kauemmas. Kaupunkilaisen käsitekartassa voitaisiin puhua jo piilottamisesta. Kuluttajan muistuttaminen eläimestä, paloittelusta tai tappamisesta koetaan ehkä tarpeettomana, ja onhan kokonaisempi eläin aina työläämpi valmistaa ruuaksi, vaivattomuuteen tähtäävien tuotteiden maailmassa. Joka tapauksessa valmiiksi paloitetu eläin vieraannuttaa ihmisiä yhä kauemmas elämään kuuluvista luonnollisista tapahtumista.

Frans Snyders maalasi riistaa 1500 – luvulla. Hän maalasi kokonaisia kauriita, joutsenia ja haukkoja - kaikkea millä oli kaunis turkki tai höyhenpuku. Pieter Aertsenin maalauksessa huomiota herättävin on irti leikattu naudan pää. Nykyajan asetelmamaalarille helpoin lihan hankintapaikka on valintamyymälä, tai suomalainen kauppahalli, jossa ”hurjin” eläimestä muistuttava osa on kieli, sorkka ja ehkä se pakastettu lampaan pää. Tietysti voisi soitella teurastamoihin ja maalata sitten kaikenlaisia osia, mitä heiltä olisi jäänyt ylitse. Opinnäytetyöni taiteellisessa osiossa se ei kuitenkaan ollut tarkoitukseni, vaan juuri vieraantuneisuuden korostaminen. Kaupunkilaisena voin syödä päivittäin lihaa, jonka kasvattamisesta ja eläimen olomuodosta on olemassa vain mielikuvia. Nämä mielikuvat luodaan ihmisille mainoksissa, aktivistien kampanjoissa ja muutamassa neutraalissa tietolähteessä, kuten tietokirjoissa tai youtube –videoissa, jotka on todennäköisesti tehty hälventämään kuluttajien epäilyksiä lihantuotannosta.

Goyan ”Butcher’s Counter” 1811-1812 on maalattu Madridin suuren nälänhädän vuonna. Maalaus on allegorinen ylistys ruualle, josta on puutetta. Tässä kuvassa eläin on puolitiessä matkallaan lihaksi, ja ruuaksi.

Kuva: Anne Alalantela ,Yksityiskohta teoksestani ”Paratiisi”
2013

Frans Snydersin ja monien muiden alankomaalaisten taiteilijoiden maalauksissa on tärkeää lajien tunnistaminen. Kokonaisena pyydetyt linnut on maalattu tarkkaan sulkapeitteineen, kauriit ja jänikset turkkeineen. Silmät ovat paikoillaan. Kalamaalarit ovat saattaneet olla erikoistuneita pelkkiin järvi- tai merikaloihin. Selvästi voi havaita, onko kysymyksessä merisimppu, lohi, vai kampela. On aivan eri asia esittää eläin kokonaisena, kuin avattuna ja paloitetuna, tunnistamattomana lihana. Esimerkiksi Rembrandtin teurastetussa härässä(1668) ja myöhemmin Chaim Soutinen ruhomealauksissa 1920-luvulla eläin kokee muodonmuutoksen "Lihaksi", koska se esitetään tunnistamattomampana, ilman päätä ja avattuna. Miten kauas alkuperäisestä olomuodostaan katoaakaan maalattu lihapala, tai ruhosta irrotettu yksinäinen kyljys? Siinä voisi sanoa että lajin tunnistaminen käy mahdottomaksi, ja sitä kautta eläimestä tulee lihamassaa, ruokaa.

Lajin tunnistus on ainoa merkki yksilöllisyydestä, joka kuolleella eläimellä on vielä jäljellä. Se on jonkin eläinlajin edustaja – se on valkohäntäpeura, uros – tai riikinkukkouros. Se on pienikokoinen jänis osittaisessa talviturkissaan tai mustavalkolaikullinen porsas. Kun nämä lajityypilliset piirteet riisutaan, jäljelle jää liha - mysteeri.

Kuva: Frans Snyders”Still - life with flesh” 1640

Osa lihan syömisen paradoksia on se että olemme ihmisinä itsekin lihaa. Juuri eläinten tappamisen hyväksyminen tuottaa ongelmia monille muutoin hyveisiin pyrkiville ihmisille. Siinä on moraalinen epäloogisuus, joka johdonmukaiselle ajattelijalle on kauhistus. Miten sellaista voi ratkaista? Riittääkö, että eläimen jonka syö, tietää eläneen hyvän elämän? Vai täytyykö eläinten syöminen lopettaa kokonaan? Opinnäytetyöni taiteellisen osan pääteoksessa "Paratiisi" näkyvillä on hyveellisen lihansyöjän paratiisi, jossa eläimiä ei tarvitse ajatella, koska eläimet on piilotettu. Ne on piilotettu samaan tapaan kuin klassisessa esimerkissä "virtahevosta olohuoneessa" eli kaikki tietävät jonkin asian olemassaolon, jonkin hieman vaikean, mutta juuri siksi että se on niin vaikea, siitä ei puhuta oikeilla nimillä, se piilotetaan kielessä, käytöksessä, kuvissa ja lihatskeillä.

Kuva: Anne Alalantela/ Kauppahalli
2012

Kuva: Chaim Soutine "Carcass of beef" 1924

4. LAATUKUVA, ASETELMA JA MAISEMA 1550 – 1700 LUKUJEN HOL- LANNISSA

4.1. LAATUKUVA

Hollannissa elettiin vauraita aikoja 1600 – 1700 luvuilla. Hollantilaisten vauraus mahdollisti kristillisestä aihepiiristä erkaantumisen, toisin kuin katolisissa maissa, joissa maalaustaidetta tilattiin yleensä kirkon taholta. Suosittuja olivat juuri asetelmat, maisemat ja laatukuvat, joiden aiheena oli tavallisesti arkisen kotielämän kuvaukset. Useimpiin laatukuviin sisältyi moraalisia piilotettuja viestejä, tai kuvan taustalle oli maalattu jokin uskonnollisaiheinen tapahtuma. (Honour, Fleming 2001,609)

Tuohon aikaan tyypillistä oli että myös tavallinen rahvas keskusteli maalausten sisällöstä, se ei ollut pelkkä eliitin huvitus. Maalauksiin sisällytettiin esimerkiksi varoituksia aistinautintojen vaaroista, kuten mässäily, juopottelu, tupakointi ja haureuden houkutukset. Taiteilijat maalasivat myös inhimillisten tunteiden kirjoja ja allegorioita neljän elementin ympärillä.

Ruuaksi tarkoitettuja eläimiä kuvattiin yleensä laumoissa tai osana ihmisen arkista toimintaa niiden kanssa; laidunnusta, ruhon nylkemistä, markkinoita ja ruuanlaittoa. Liha tai kala saattoi olla kuvassa myös korostamassa henkilön ammattia. Lemmikkieläimet kuvattiin enemmän yksilöinä omistajiensa vierellä. Lihaa ja metsästyssaaliita esittävässä asetelmissa kissat, koirat ja apinat ovat läsnä elävinä katsomassa kuolleita saaliseläimiä. Eläimet on jaoteltu samaan tapaan lemmikki – ja ruokaeläimiin, kuten nykyäänkin.

Kuva: Christ with Maria and Martha, Pieter Aertsen
1552

4.2 ASETELMA

Ruokaa, arvokasta riistaa ja esineitä esittävässä asetelmassa vaurauden symbolit, kiiltävät astiat, piiraat ja hedelmät, oli valokuvantarkasti kopioitu kankaalle pysähtyneeksi hetkeksi (still-life), julistamaan tätä yltäkylläisyyttä. Maalauksessa ruoka eli pysähtynyttä elämäänsä, mätänemättä ja loppumatta. Kasvi – ja eläintieteellisten intressien heräämisen myötä maalareita kiinnosti myös visuaalisten taidonnäytteiden kautta tutkia tarkasti luonnon monimuotoisuutta. Lihaa ja kalaa tutkittiin yhtä syvällä antaumuksella kuin muitakin objekteja. Maalauksiin piilotettiin memento mori – ja vanitas – aiheita, kuolevaisuuden, turhuuden ja väliaikaisuuden teemoja, joista tiedetyimpiä symboleita ovat esimerkiksi pääkallo, piippu ja loppuun palanut kynttilä. (Honour, Fleming 2001,608) Metsästys oli rikkaiden huvitus, ja esimerkiksi riistaa kuvaavat maalaukset koristivat monesti juuri heidän kartanoitaan, tai metsästysseurojen seiniä. Jopa astiat kuvastivat aatelisten ja hovin rikkautta, koska tavallinen kansa söi ruokansa puulusikoilla ja – lautasilla. (Van Lil 1998, 474)

Asetelmamaalauksissa saatettiin 1600 –luvulla toistaa esimerkiksi laadun, tai kohtuullisuuden ja kohtuuttomuuden teemoja. ”In this way Bacchus deceives/ the Eyes/ Both with grapes and wine/ Thus he has cheated many/ Who do not open their eyes” Lukee esimerkiksi Jan Davidsz De Heemin maalauksessa vuodelta 1645, joka kuvaa viinirypäleitä ja viinikannua (Flemish 2007,24). Liha on yksi liiallisten aistinautintojen kohde muiden joukossa. Seksuaaliset merkitykset ovat enemmän liittyneet meren antimisiin, ehkä siksi ettei kaloista ole juuri tiedetty mitään, ja elementtiteorian ollessa voimissaan 1600 –luvulla veteen ja kaloihin yhdistettiin flegmaattinen temperamentti, viileys, kosteus ja laiskuus (Malmström. Toim.2004,23)

Myös sotien ja nälänhätien aikana taiteilija saattoi maalata kuin lohdutukseksi allegorian ruuasta, vaikkapa joesta täynnä kaloja ja joen jumalia – kun todellisuudessa joki oli ehtynyt.

Kuva: Pieter Claetz, Breakfast with ham
1647

4.3. MAISEMA

Maisema on pastoraalinen (lat. Pastor = paimen), silloin kun se kuvaa ideaalista näkymää ihmisen ja luonnon suhteesta, yleensä koskien eläimiä jotka me tunnemme nykyään ”tuotantoeläiminä” eli nautoja, lampaista, vuohia, kanoja ja hevosia. 1600 –luvulla maisemamaalaukset olivat asetelmien ja laatukuvien ohella myyvä aihe taidemaalareille. Hollannissa laatukuvamaalauksen aikaan myös pastoraali-aiheisiin teoksiin sisällytettiin moraalisia piiloviestejä, mitkä paljastuvat tarkastelemalla lähemmin kuvissa olevien ihmisten ja eläinten eleitä.

Hollantilaisen Nicolas Berchemin työssä vuodelta 1657 nainen kaataa vettä miehen pitelemään hattuun. Veden kaataminen tulkittiin paheen ja kohtuuttomuuden eleenä, mikä Berchemin teoksessa saa uuden ulottuvuuden koska nainen istuu virtsaavan hevosen selässä. Lehmällä oli oma symbolinen merkityksensä maan, kevään, hedelmällisyyden ja vaurauden kuvaajana. (Van Lil 1998,452)

Nykyään tällainen maalaus näyttyy paratiisinomaisena näkynä, nostalgisena kuvauksena entisaikojen elämästä. Pastoraalimaalauksia katsoessa on kuitenkin hyvä muistaa että ne eivät ole kuvauksia todellisuudesta. Ateneumin taidemuseon ”Eläinten aika”-julkaisun mukaan kysymys on luontoon palaamisen ihanteesta, joka kärjistyi 1700 – luvun lukuisiin paimentyttö aiheisiin. (2007,52) Näissä maalauksissa ”paimenilla” saattoi olla esimerkiksi viimeisimmän muodin mukaiset vaatteet.

Hollantilaisesta maisemaidyllistä on toki luettavissa joitakin konkreettisia asioita. Eläinten hoito oli intensiivisempää elämän jakamista eläinten kanssa, kuin nykyään. Eläimet näyttävät olevan vapaina, ja enemmän aitoina työnteon kumppaneina ihmisen kanssa. Monessa maalauksessa on sekaisin eri lajeja; hevosia, nautoja, lampaista ja koiria. Lehmillä on pitkät sarvet, niitä ei luultavimmin nupoutettu kuten nykyään maito –ja lihatiloilla.

Kaipuu turmeltumattomaan luontoyhteyteen lienee vaivannut yhteiskuntaa aina siitä pitäen kun teollinen vallankumous alkoi 1700 –luvulla. Kaupunkilaistuvat

ihmiset alkoivat nähdä kuvaukset maaseudusta ihanteellisena yhteytenä luontoon. Myös nykyihmisellä on tämä kaipuu. Sen voi havaita, vain muutamia esimerkkejä mainitakseni, lukuisista metsästys –mökkeily ja kalastusharrastuksista, lemmikkieläinten lisääntyneestä määrästä, luontovalokuvauksen suosiosta, ja ekologisten ja luonnonmukaisten tuotteiden kysynnästä. Suurin osa ihmisistä ei kuitenkaan kasvata tai metsästä ruokaansa itse, ja vieraantuu ruuan alkuperästä. Nykyaikana voi hyvinkin kaivata vanhojen maalausten luomaa ihannetta. Tieto eläinten oloista on lisääntynyt, ja monia perhetiloja mielessään visualisoinneelle kansalaisella tehdastuotanto-olosuhteet ovat hämmentäviä.

Kuva: Nicolas Berchem, Landscape with ancient ruins, 1657

5. PIETER AERTSEN

Pieter Aertsen maalasi Hollannissa 1500- luvun puolivälissä. Tunnetuin hän oli kristillisistä aiheistaan ja alttarimaalauksistaan. Hänen tuotantoonsa kuuluu kaksi 1551 sekä 1552 maalattua asetelmaa, joissa lihalla on tärkeä osa maalauksen estetiikassa. Aertsen ja hänen veljenpoikansa sekä oppilaansa Joachim Beuckelaer tekivät tunnetuksi maalais- ja markkinanäkymiä kuvaavan aihe-suuntauksen, joissa maalausten taustalle sijoitettiin pieniä uskonnollisia tapahtumia. Aertsen ja Beuckelaer olivat laatukuvamaalauksen edelläkävijöitä, joiden teoksista kristillinen aihepiiri ei ollut vielä erkaantunut. Esimerkiksi kalamarkkinoiden tai asetelmien taustalla kuvattiin usein tapahtumia rannalta, jonka kertomus esitti ”Suurta kalasaalista”. (Joh.21:4-8) 1600-luvun alussa kala-asetelmat irtaantuivat omaksi asetelmamaalauksen lajityypikseen Aertsenin ja Beuckelaerin markkinakuvausten pohjalta. (Itkonen. Toim.2007,5)

Pieter Aertsenin maalaus ”Butcher’s stall” vuodelta 1551 kuvaa etualalle aseteltua lihaa, eläinten osia ja makkaroita levitettynä pöydälle, alustoille ja roikkuen katosta. Lihan kuvaus ei rajoitu punaiseen lihaan vaikka eniten huomiota maalauksessa aluksi herättääkin irti leikattu lehmän pää, jonka silmä tuntuu suuntautuvan kohti katsojaa. Esillä on myös ostereita, riistalintuja ja metallilautaselle aseteltuja kaloja, juustoa, voita ja rinkeleitä. Taustalle Aertsen on maalannut kaksi tarinaa tapahtumapaikkoineen. Vasemmalla näkyy maisema ja oikealla taverna, kummassakin ihmisiä. Web Gallery of Art: kertoo että Pieter Aertsen kuvaa vasemmalla Joosefin ja Marian pakoa Egyptiin. Aihe on yleinen mutta kuvattu epätyypilliseen tapaan, koska pako on kuvattu hyvin tavallisena, vailla johdattavia enkeleitä tai ihmeitä. Ratsastajilla ei ole myöskään sädekehiä, Aertsen on luultavimmin halunnut painottaa heidän vertautumistaan tavallisiin ihmisiin. Maria on aasilla ratsas-

taessaan pysähtynyt antamaan almua köyhälle. Oikealla, tavernassa roikkuu teurastettu härkä Rembrandtin maalauksen tyyliin haarat levällään katosta ja ruhon takana on juhlijointa. Rembrandt maalasi oman teurastetun härkensä vasta sata vuotta myöhemmin, mutta sekä vertauskuvallisuus Kristukseen ristillä ,että roikkuvan ruhon asento ovat molemmissa maalauksissa oudon samanlaisia. Ruhoja on tapana riiputtaa siihen tapaan, mutta levitetty haarat tuovat mieleen Kristuksen.

Web Gallery of Artin mukaan juhlijoiden keskellä on prostituoitu mahdollisen asiakkaan kanssa. Tähän liittyen maalauksen osterien ja simpukoiden symboliikka selittyy; ne viittaavat kulutukseensa sukuviettiä kiihottavana ruokana. Sen lisäksi että ruokalajit edustavat yleisesti aistinautintojen runsauteen liittyviä mahdollisuuksia, rinkelit ja ristiin asetellut kalat symbolisoivat hengellistä ravintoa, samaten kuin leipä ,”jokapäiväinen leipämme” , Marian kädessä. Simpukat ja osterit tarkoittavat myös laiskuutta ja ylensyöntiä.

(www.bobyourlifepreserver.blogspot.fi)

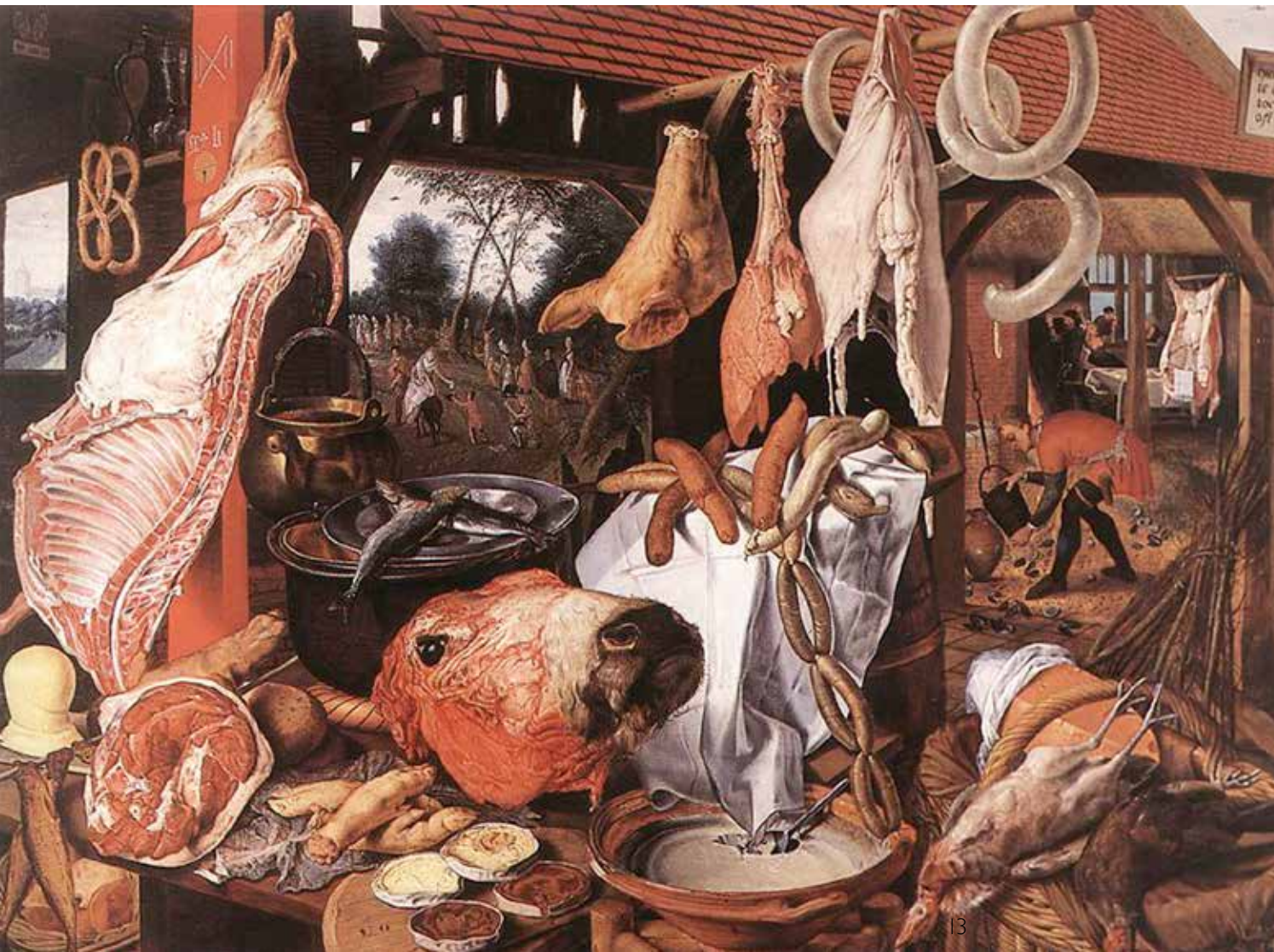
Merkillepantavaa on myös maalauksen koko, joka mahdollistaa lihan esittämisen luonnollisessa koossaan, hyökkyen katsojan päälle kankaalta kaikessa houkuttelevuudessaan.

Web Gallery of Artin mukaan taustalla tapahtuvien kahden erilaisen tarinan välinen jännite kuvaa valintaa jota tavallinen ihminen joutuu elämässään tekemään, materiaalisen ja moraalisesti kyseenalaisen maailmankuvan, ja henkisen tien valinnan välillä. ”Butchers stall” teoksen on myös ajateltu assosioivan raamatun kertomukseen ”Liha on heikko”(Matteus 16:41). Yleisellä tasolla tuon ajan maalauksissa teurastetut eläimet on nähty uskovaisten kuoleman symbolina.

Miksi taustan tärkeät tapahtumat ovat juuri taustalla? Miksei Pieter Aertsen sijoitellut asioita maalauksissaan toisella tavalla? Etualan häiritsevän suurena esitetyt materiaaliset esineet ja ruuat kuvastavat mielestäni sitä, miten paljon merkitystä arkisilla asioilla on oikeassakin elämässä. Materiaalinen maailma saattaa viedä mukanaan koko ihmisen, ja henkinen olemassaolo muuttuu toisarvoiseksi. Ruoka vertautuu suoraan elossapysymiseen, sekä vietteihin ja tarpeisiin. Pieter Aertsen kuvaa asettelullaan eroa materian ja henkisen välillä. Hän tarjoaa katsojalle kristityn tahdonvapauden ongelman; valinnan oikeasta ja väärästä.

Maalauksen tapahtumapaikkana on talli, ja keskelle makkaroiden alustaksi sijoiteltu valkoinen liina

voisi symbolisoida Kristusta puhtaudellaan. Ilman tällaista viittausta valkea liina vaikuttaa absurdilta maalauksessa, jossa kaikki muu on tarkasti mietittyä. Aertsenin tulkinta Kristuksen syntymäpaikasta on anarkistinen aikalaiseseen; syntymää todistamassa olleet eläimet on teurastettu ja Kristus itse on muuttunut makkaraksi.

Aertsenin aikaan ihmisen elämä on ollut läheisesti sidoksissa eläinten elämään. Elämä lähellä eläimiä on pakottanut ihmiset läheisempään kontaktiin niiden kanssa, ja koska eläimiä on todennäköisesti ollut tavallisella kansalla vähemmän, yksilömäärinä, ne ovat olleet arvokkaampia. Etäisyys ja vieraantuminen eläimistä puuttuu tuon ajan kuvasta. Se mikä nykykatsojalle näyttyy shokeeraavana, irrotettu naudan pää esimerkiksi, tuskin on omana aikanaan herättänyt yhtä paljon huomiota – koska on ollut tavallista nähdä muutenkin eläimiä ja teurastusta. Aertsen on maalannut teoksensa tutkivasti, yksityiskohdat ovat tarkkoja, mikä kielii visuaalisesta kiinnostuksesta lihaa kohtaan, ehkä orastavan tieteellisesti. Meren eläviin liittyvä symbolismi on oman aikansa ilmiö. Nykyään juuri lihan syöminen on sukupuolipoliittista; miehen mitta on pihvin raakuus ja koko, ja kasvissyöjän määritelmä on usein stereotyyppisen feminiininen. Aertsenin teoksen kohdalla sukupuolipoliittikka kohdistuu lihan asemasta simpukoihin ja ostereihin. Kristillinen oppi painottuu enemmän kuin mässäily kuolleiden eläinten osilla tai moraalisisella arvolla.

Kuva: Pieter Aertsen, Butcher's stall, 1551

6. ANNIBALE CARRACCIN TEURASTAMO

Vaikuttaa siltä että kala-asetelmia maalattiin innokkaammin kuin lihaan liittyviä. Italiasta kuitenkin löytyy Aertsenin tapaan lihan maalaamisesta kiinnostuneita laatukuvien maalareita. Annibale Carracci maalauksellaan "The Butcher's shop" (1580) ja hänen esikuvansa Bartolomeo Passarotti. Toisin kuin Aertsenilla, Passarottin ja Carraccin maalauksissa tärkeässä osassa ovat teurastajat – jotka Aertsenin teurastajan tallissa loistavat poissaolollaan.

Annibale Carraccin maalaus "The Butcher's shop" (1580) esittelee neljä toimintoa jotka tapahtuvat teurastamisen yhteydessä; teurastus, nylkeminen, paloittelu ja punnitseminen, sekä myyminen kuluttajalle. (www.artble.com/artists/annibale_carracci/paintings/the_butcher%27s_shop)

Artikkeli esittää erilaisia teorioita maalauksen merkityksestä ja symboliikasta. Taidehistorioitsijat ovat maalausta ja Carraccin elämäntarinaa tutkiessaan epäilleet että maalauksessa olevat teurastajat olisivat jopa hänen oman perheensä jäseniä, joiden työlle Annibale Carracci näin yrittäisi osoittaa kunnioitusta. Teurastajan ammatti oli ilmeisesti sen ajan Italiassa melko vähäarvoisena pidetty ammatti. Carraccin maalaukset olivat muutoin symboliikaltaan hyvin mietittyjä ja täynnä piilotettuja merkityksiä, sekä viittauksia kristilliseen kuvastoon. Esimerkiksi teurastajien vaatteet ovat puhtaan valkoiset, ja asennot arvokkaat, työhönsä keskittyneet. Artble:n artikkelin mukaan etualalle polvistunut teurastaja viittaisi asennollaan suoraan Raphaelin kaiverukseen "The sacrifice of Noah". Maalauksen irvailu kohdistuisi kirjoittajan mukaan taustalla liikkeessä asioiviin asiakkaisiin, herraan joka epäilevästi tuijottaa että liha punnitaan täsmälleen oikein, sekä vanhaan ahneesti katselemaan naiseen, joka sen ajan maalauksissa olisi yleisemminkin yhdistynyt assosiaatioihin kyltymättömydestä ja himosta.

Kuva: Annibale carracci, "Butcher's shop" 1580

Carraccin maalauksen esikuvana on pidetty Bartolomeo Passerottin saman nimistä maalausta, jossa kaksi miestä esittelee lihapalasia teurastamon näköisessä tilassa. Artble:n artikkelissa miesten eleet on tulkittu eroottiseksi, toisen käsi on mm. tungettu lihapalan sisään. Barokin ajan Italiassa lihaa tarkoittava sana "carne" oli myös slangikielinen seksuaalinen termi. Samaten kuin butcher's shop, beccheria, seksikulmausta(encounter) . Suomessa termi lihatiski kuvaa hyvin lihan kielellistä seksiin viittaamista. Alankomaiden kalamaalausgenressä samankaltaista eroottista latausta on nähty "mies ja silli"-aiheessa. Näissä mies pitelee usein paloittelua silliä, riehakas ilme kasvoillaan. (Malmström.toim.2004,24)

Itse tulkitseen Passerottin maalausta ylpeänä saaliin esittelyinä, miesten asennot tuovat mieleen lukuiset nykyastakin tutut kalasaaliiden esittelykuvat. Ehkä taustalla roikkuvat ruhot ovat miesten metsästysaaliita? Kuitenkin selvästi tila ja ruhot ovat heidän omistuksessaan, ja kuvan veitset osoittavat, että heillä on valta hallita luomakunnan eläimiä.

Annibale Carraccin maalauksessa himo on suuntautunut ennemminkin kuluttamisen tapahtumaan, ja asiakkaita lukuun ottamatta muu joukko tekee työtään hartaasti. Kun kuvassa on ihmisiä, liha jää sivuseikaksi sosiaalisten asemien ja suhteiden tarkastelun myötä. Kuva vaikuttaa eri luokkien kuvaukselta, ylistäen alemman ruumiillista työtä tekevän luokan hyveitä. Kuitenkin on tärkeää, että maalauksen näyttämönä on teurastamo, eikä esimerkiksi hedelmäkauppa.

7. LIHA JA KULUTTAMISEN KRITIIKKI

Näkisin että Pieter Aertsenin ja Annibale Carraccin maalauksista löydettävät teemat ovat yhä ajankohtaisia. Nykyaikana painitaan kulutuskäyttämiseen liittyvien

ongelmien kanssa. Näiden maalausten tarjoamat vaihtoehdot ovat 2000 – luvulla taistelua henkisten slow- life –arvojen ja hektisen kulutuksen välillä. Toinen tie vie ehkä täydempään elämään psyykkisissä sfääreissä, kun taas toinen, kapitalismin ja statuskilpailun ideologia, on kiihkeän nykyihmisen houkutteleva mutta tuhoon vievä ansa. Kysymys, jonka vanha maalaus voi yhä esittää, on kysymys henkisten ja materiaalistien arvojen välisestä tasapainosta. Carracci on tahtomattaan tai tiedostetusti yhdistänyt lihan estetiikan jo omana aikanaan kritiikkiin, joka kohdistuu kuluttamiseen. Lihan kuluttamisessa kulutetaan toisen elävän olennon elämää, ja kuluttaminen näin ollen näyttäytyy hyvin itsekkäänä tekona, oman edun tavoitteluna. Tämä assosiaatio näkyy myös nykytaiteessa.

Kuva: Bartolomeo Passerotti, Butcher's shop, 1580

Mark Ryden, jonka maalausten aiheina ovat usein ihmiskunnan ikonien ohella nukkemaiset tyttöahmot, maalaa näihin samoihin maalauksiin lihaa. Eräässä hänen kuuluisimmista maalauksistaan tyttöahmo on puettu lihamekkoon. Lady Gaga, pop-maailman ikoni, kohahdutti 2010 pukeutumalla pekoniin koko maailman silmien edessä. Mark Rydenin maalauksissa lapset juoksevat iloisesti nakkimakkaroita myyvän hot dog-auton luokse, ollen liioitellun reippaita, mutta hot dog – auton myyjällä on pääkallonaamari. Lumikki, eläinrakas satuhahmo, makaa eräässä maalauksessa pihvi vierellään. Toisessa maalauksessa Abraham Lincoln jauhaa lihamylyllä jauhelihaa suuresta lihakimpaleesta. Samassa pöydässä istuu eräs Rydenin tyttöahmoista. Jauhelihalautanen on toisella puolen pöytää, mutta tyttö ei näytä välittävän, hän on omissa ajatuksissaan viattoman kauniin ulkokuorensa alla. Rydenin teoksia voi tulkita monella tavalla, ja hienointa niissä ehkä onkin selittämättömyys. Ne herättävät paradoksin, kysymyksen ihmisen samanaikaisesta lihallisuudesta ja kauneudesta. Mark Ryden itse sanoo, että häntä kiehtoo se miten liha on hengen fyysinen olomuoto. Hän sanoo myös että tällä modernilla aikakaudella olemme etäänntyneet ruokamme lähteestä niin että harvoin tulemme ajatelleeksi olentoja, joita tapetaan kulutettavaksemme. Animistisissa kulttuureissa metsästäjä rukoili tappamansa eläimen henkeä, tiedostaen sen tekemän uhrauksen ja pyytäen anteeksiäntä. (s.41 Juxtapoz DEC 11)

Kuva vasemmalla: Mark Ryden, The meat magi, 1997

Kuva ylhäällä: Mark Ryden. The Grinder

8. MITÄ LIHA MERKITSEE MAALAUKSISSA, JA MITEN ELÄINTUOTANNON MUUTOS ON HEIJASTUNUT MAALAUSTAITEESEEN?

1500 –luvun maalaukset käyttivät lihaa aiheena tuodakseen katsojille yleensä kristillisen moraalien sisältäviä viestejä. Liha harvoin yksinään merkitsi mitään erityistä. Esimerkiksi kärkeä lihapiiraan päällä sen sijaan merkitsi vanitas – aihetta; rikkauksien ja kauneuden turhuutta sekä katoavaisuutta. Lihalla voitiin viitata myös Kristuksen lihaan, kuten Pieter Aertsenilla ja Rembrandtilla. Carraccin ja Passerottin teurastajakuvaauksissa liha on liittynyt henkilöiden sosiaalisiin asemiin ja ammattiin. Maalaukset kielivät omistamisesta, vauraudesta ja vallasta. Carraccin työstä on havaittavissa myös orastavaa kulutuskritiikkiä, mikä on lihan maalaamisen yksi keskeisiä merkityksiä nykypäivänä.

1900 –luvulle tultaessa Chaime Soutine käytti liha-aihetta ekspressioiden ilmaisuun. Muutkin taiteilijat pyrkivät provosoimaan teurastettujen ruhojen avulla; esimerkiksi 1945 Francis Bacon maalasi oman ruhoilla höystetyn versionsa Velazquesin Paavi Innocent X:n muotokuvasta vuodelta 1649(website of the art institute of Chicago).

Eläintuotannon muutos näkyy maalaustaiteessa kriittisyyden kasvuna. Kritisoitavia aiheita ovat kuluttaminen ja tehotuotanto, sekä eläimistä vieraantuminen. Lihan paradoksaalisuus kiinnostaa, esimerkiksi Mark Ryden yhdistelee taidokkaasti lihallisuutta tyttömaiseen suloisuuteen. Lihan maalaamista palasina ja kiiltokuvamaisesti voisi myös ajatella piilottamisena. Tällaisessa maalauksessa se, mikä silmälle näkyy, on yhtä pettävää ja piilokuvakieltä, kuin aikoinaan asetelmat joiden viestit ovat monin paikoin niin salattuja että taidehistorioitsijatkin kiistelevät siitä onko niitä todella olemassa.

Myös se, miten lihaa maalataan, on muuttunut. Kokonaisia eläimiä kuvaavat riista-aiheet ovat vaihtuneet tunnistamattomampien lihan palasien maalaamiseksi. Kristilliset aiheet ovat väistyneet, ja lihaa maalaamalla on vaikea välittää nykytaiteessa viestejä, joita ei katsottaisi myös eläinten oikeuksia koskevien miellelyhtymien kautta. En ole myöskään löytänyt nykytaiteesta pastoraalimaiheisia tehdasmiljöön kuvauksia, mitä tulee eläinten kasvatamisen todellisuuteen. Mieleen tulevat vain Sue Coen ahdistavat teokset, joissa eläimet ovat tehtaissa massoitain ja kärsivinä.

Kuva: Sue Coe, Red Slaughterhouse, 1988.
Kirjasta Sue Coe / Cruel, sivu 71

9. TAHDOMME PARATIISIIN

Suhtautuminen eläimeen määrittää ihmistä. Kun pohdimme eläinten kohtelua ja syömistä, pohdimme itseämme. Kuinka myötätuntoinen olen? Kuinka ihanteellinen olen? Millainen on moraalini, tarvitseeko sitä päivittää? Ihanteet, idealismi ja fantasiat paremmasta maailmasta ovat ihmiselle tyypillisiä ajatusrakenteita. Elämä ympärillä jatkaa kulkuaan niistä huolimatta, ja ”parempia maailmoja” on yhtä monia kuin on kulttuureja, ideologioita ja viime kädessä yksittäisiä ihmisiä. Esimerkiksi vegaaninen yhteiskunta on eräänlainen kuvitelma paratiisista maan päällä. Jani Närhi on tutkinut eri kulttuurien paratiiseja kirjassaan ”Paratiisien synty, - Ihmismieli, evoluutio ja taivaalliset puutarhat”. Hän kirjoittaa että ”Valtaosassa paratiiseja suhdetta sekä ihmisiin että eläimiin kuvataan rauhalliseksi rinnakkaiseloksi. Kuvauksissa mennään jopa niin pitkälle, että sanotaan ihmisten ja eläinten tehneen rauhan keskenään.”(2009, 91.) Jani Närhen tutkimus paratiiseista nostaa esille ihmisen psykologisen samankaltaisuuden jokaisessa kulttuurissa. Mielen rakenteet, jotka tuottavat paratiiseja, ovat kaikkialla ihmiskunnassa samanlaiset. Närhen mukaan huomionarvoista on, että paratiisikuvauksia koskeva liioittelu näyttää koskevan maallista ihanneympäristöä myös ilman kyttejä uskontoihin. Hän kirjoittaa että ihmisellä on automaattinen tiedonkäsittelyn tapa, joka on evolutiivisesti sitoutunut tuottamaan kuvauksia ihanneympäristöstä.(2009, 94)

Paratiisikuvauksista ja tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että ihmisellä on aina ollut taipumus kuvitella yliluonnollisia paikkoja, joissa kaikki ristiriidat on ratkottu. Tämä ihanne on yhtä vanha kuin uskonnot, ja hieman muunnellen se löytyy ympäri maailman eri kulttuureista. Uskontojen paratiisikuvauksia ei tunnu vaivaavan kysymys siitä, pitäisikö ihmistenkin lakata käyttäytymästä kuin petoeläimet. Maalliset huolet eivät häiritse yliluonnollista. Suhtautuminen eläimiin kertoo toisaalta ihmisen kehitysvaiheista: ennen pelättiin petoeläimiä, joten on tärkeää että paratiisissa niistä tulee lauhkeita kasvissyöjiä.

Maalauksessani ”Paratiisi” olen maalannut eettisen lihansyöjän paratiisiin, paikan jossa liha on läsnä yliluonnollisesti, eikä ympäristöongelmia tai eläinten hyvinvointia tarvitse ajatella.

Paratiisissa toteutuvat ne paradoksit, joita maan päällisessä elämässä ei voi tapahtua. Ruokaa on riittävästi mutta tappamista ei ole, eikä sairautta tai sotia. Joissakin paratiiseissa riista ei pakene. Kaikki ihmisen tarpeet täytetään ihmisten paratiisissa, tietenkin. Yliluonnollisena paikkana paratiisissa voi olla vatsa täynnä, mutta mitään ei tarvitse tappaa.

Kuva: Peter Wenzel (1745-1829), Adam and Eve in the The Earthly paradise, Vatikaanin museo, yksityiskohta suuremmasta maalauksesta

LÄHTEET

Foer, Jonathan Safran (2010) *Eläinten syömisestä*, Atena Kustannus Oy, *Alkuteos Eating animals* (2001)

Honour, Hugh & Fleming, John (1992,1997,2001) *Mailman taiteen historia*, Otava publishing company Ltd.

Itkonen, Satu toim.(2007) *Eläinten aika*, Ateneumin taidemuseon julkaisut no46
Kirjoittajat Petja Hovinheimo, Satu Itkonen, Heikki Malme, Riitta Ojanperä, Anja Olavinen, Erica Othman, Raija Vuorinen
Helsinki: Lönnberg Print.

Juxtapoz Magazine, December 2011 volume 18 number 12, High speed productions

Lappalainen, Elina (2012) *Syötäväksi kasvatetut*, Keuruu: Otavan kirjapaino Oy

Malmström, Synnöve toim. (2004) *Kalaa – Alankomaalaisia asetelmia 1550-1700*, Amos Anderssonin taidemuseon julkaisut, uusi sarja 53
Kirjoittajat Yrsa Lindqvist, Eddy De Jongh, Piet DE Martens, Fred G. Meijer, Lex Raat, Carel Richter, Johanna Maria Van Winter
Helsinki: Libris.

Meijer, Fred G. (2003) *in association with the Ashmolean Museum, Oxford Dutch and Flemish still-life Paintings*.
Zwolle, Netherlands: Waanders publishers

Närhi, Jani (2009), *Paratiisien synty, - Ihmismieli, evoluutio ja taivaalliset puutarhat*
Art House Oy, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Schwartz, Gary (2006) *Rembrandt's universe*, London UK: Thames & Hudson

Van Lil, Kira (1998) *Painting in the Netherlands, Germany, and England in the Seventeenth Century*. Teoksessa : Toman, Rolf – Beyer, Birgit – Borngässer, Barbara toim. *Baroque. Architecture, Sculpture, Painting*.
Printed in Germany.

Web Gallery of Art, <http://www.wga.hu/frames-e.html?html/a/aertsen/index.html>
luettu 29.4.2013

www.artble.com/artists/annibale_carracci/paintings/the_butcher%27s_shop luettu 29.4.2013

www.bobyourlifepreserver.blogspot.fi luettu 13.5.2013

website of the art institute of Chicago, Francis Bacon
"Portrait of The pope innocentX"(1945) luettu 13.5.2013
www.artic.edu/aic/collections/artwork/category/63?filters=artist_name_s%3A%22Bacon%2C+Francis%22